
Однак, на мою думку, цей аспект обігу лікарських засобів повністю не врегульований та потребує доопрацювань на законодавчому рівні. Так, хоча законодавством і визначені терміни «несерйозна побічна реакція або несерйозне побічне явище» та «серйозна побічна реакція або серйозне побічне явище», але відповідальність за їх прояви, що призвели до важких ускладнень здоров'я споживачів, не встановлена. Також, виходячи із вимог діючого законодавства України практично неможливо успішно відшкодувати шкоду, завдану лікарськими засобами з допустимою дією побічних явищ.

Ситуація ускладнюється також тим, що прояв деяких побічних явищ лікарських засобів може спершу не носити явного характеру.

Отже, перспективи вирішення спорів щодо притягнення до відповідальності виробників за шкоду завдану побічними явищами лікарських засобів досить туманні. По-перше, проблему складає те, що зазначені відносини не врегульовані повністю нормативними актами. По-друге, існують серйозні труднощі із доказовою базою. Довести відповідальність саме виробника за завдану шкоду здоров'ю споживача лікарськими засобами з побічними явищами буде дуже складно. Адже, суду потрібно буде встановити в результаті чого була завдана шкода: чи це результат побічного явища лікарського засобу, чи неправильного призначення засобу або його дози лікарем, тощо. Тобто, встановити причинно-наслідковий зв'язок між застосуванням лікарського засобу та побічними явищами, що призвели до ушкодження здоров'я, що, як показує практика Росії, досить складно. Крім того, потрібно буде встановити чи є побічне явище лікарського засобу допустимим, тобто таким, що є незначним порівняно із корисними властивостями самого лікарського засобу.

З іншого боку, мабуть лише із напрацюванням відповідної судової практики, будуть вироблені підходи щодо вирішення зазначених питань.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБУ У МУСУЛЬМАНСЬКІЙ СІМ'І

*Доготар Анетта Юрїєвна,
студентка 4-го курсу юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Актуальність даної теми дослідження зумовлена значним зростанням кількості людей мусульманського віросповідання у країнах Західної Європи та Америки. Межовість України (йдеться про розташування України на політичній карті світу) між європейським, в більшості християнським, і мусульманським світом, є приводом для вивчення соціальних проблем ісламу.

Оскільки Україна стоїть на шляху інтеграції до Європейського Союзу, слід зазначити, що у низці європейських країн, наприклад у Великобританії, проводиться широка дослідна робота з вивчення мусульманського права.

Історично склалось так, що іслам як релігія порівняно з іншими монотеїстичними релігіями виник досить пізніше, отже й мусульманська правова сім'я формувалась разом із розвитком ісламу. Джерелами мусульманського права є Коран і Суна, але головним все таки є Коран, де засуджується аморальність, і більшість норм присвячені релігії та ісламській моральності.

Так, після прийняття у 1869 році в Османській імперії закону Маджалі, мусульманське право було поділено на дві групи:

- 1) правила виконання релігійних обов'язків;
- 2) норми, що регулюють взаємини між людьми.

В свою чергу, норми, що регулюють взаємини між людьми поділяються на такі групи:

- а) норми права особистого статусу,
- б) норми деліктного права (укубай);
- в) норми цивільного права (муамалат) [1; 79-88].

Що ж до шариату, то це нормативно-державна система, яка регулює поведінку мусульман у всіх життя та містить чотири елементи: релігійну догматику ісламу; мусульманську мораль і етику; норми, які регулюють відносини з Аллахом; правила поведінки мусульман з не мусульманами [2; 123].

Наразі нас цікавлять «норми особистого статусу», що регулюють сімейні, спадкові відносини, де провідними інститутами є шлюб, розлучення, спорідненість, матеріальне забезпечення сім'ї, обов'язки у вихованні дітей, заповіт, укладування за заповітом тощо.

Сімейне право у мусульманській правовій сім'ї порівняно з розвитком у романо-германській та англо-американській правовій сім'ї почало розвиватись ще у VII ст. Звісно, у ті часи права жінки були обмежені, а її становище принижено, вона не могла навіть вийти з дому без згоди чоловіка, була неосвіченою. У XX ст. в Османській імперії пройшли реформи, які стосувались сімейного законодавства. Так, було видано закон про сімейне право, він мав такі наслідки: надав деякі права на розлучення жінкам, обмежував полігамію, визначив умови розлучення жінки з чоловіком, але відмови від шариату не було [3; 308]. У XXI ст. мусульманські країни вступили з відпрацьованою системою права: шлюбно-сімейні відносини виділилися в окремі галузі, становищу жінки було надано особливого статусу. Звісно, ті громадянські права, які надані мусульманській жінці нам, як християнам здаються обмеженими, але варто нагадати, що мусульманське право нерозривно зв'язане з мусульманською релігією, а тому має релігійно-традиційний тип правової системи,

Отже, на сьогодні, шлюбні відносини у мусульманському праві регулюються правом особистого статусу. Зараз сімейне право у більшості мусульманських країн представлено, як правило, спеціальним законодавством, яке залежно від сфери діяльності поділяється на три групи:

- 1) нормативні акти, які регулюють лише окремі сторони сімейного законодавства;
- 2) нормативно-правові акти, які діють з різним ступенем дії на всі основні питання сімейного права;
- 3) нормативно-правові акти, що регулюють як сімейне, так і спадкове право [4; 301].

Очевидно, що найголовнішим інститутом сімейного права є шлюб. В більшості випадків шлюб розглядається як двосторонній договір, який робить жінку «законною», «дозволеною» для чоловіка. Укладення шлюбного договору має на меті утворення сім'ї та продовження роду.

Законодавство мусульманських країн закріплює перелік вимог щодо укладення шлюбного договору. Звичайно, шлюбний договір підписують ті особи, які вступають в шлюб, лише в деяких випадках таке право може мати і опікун (з боку нареченої). При укладенні шлюбного договору необхідна присутність двох повнолітніх і розумово повноцінних свідків, це може бути як чоловік, так і жінка, але обов'язково мусульманської віри [2; 122 – 124].

Згідно чинного законодавства мусульманських країн договір обов'язково повинен бути укладений у письмовій формі, можна у компетентних органах або в

присутності «мазуна». Звісно, вимогою до укладення шлюбу є й вік, дозволений для вступу до нього, але в арабських країнах він різниться. Так, наприклад, в Йорданії для чоловіків такий вік сягає 16 років, а для жінок – 15 років, в Іраку – 18 років як для чоловіків, так і для жінок, в Єгипті – 18 років для чоловіків і 16 років для жінок тощо.

У деяких арабських країнах встановлюються особливі вимоги до укладення шлюбу, якщо різниця у віці дуже значна. Так, наприклад, за законодавством Йорданії якщо наречений старший за наречену більше, ніж на 20 років, яка не досягла 18-річного віку, то дозвіл на шлюб дає суд, впевнившись, у згоді нареченої [1; 163 - 164].

У мусульман, згідно з їхніми традиціями, значне місце при укладенні шлюбного договору відводиться опікуну нареченої (інколи і нареченого). Ним може бути батько або інший найближчий родич, але обов'язково чоловічої статі. Як правило, вимагається, щоб опікун був у здоровому глузді і повнолітньою особою. Функції опікуна полягають у підбиранні підходящого чоловіка для дівчини, він дає свій дозвіл на шлюб (навіть, якщо особа досягла визначеного віку, дозвіл опікуна є обов'язковим), обговорює умови шлюбного договору, виступає виключно в інтересах своєї особи, якою він опікується згідно з нормами Корану [2; 125].

Однією з важливих умов шлюбу є «рівність» чоловіка і жінки, яка переважно стосується матеріального становища. Якщо «рівність» буде порушено, то жінка може вимагати розлучення в суді. Також до шлюбного договору можна внести певні умови за бажанням сторін, і ці умови неодмінно повинні бути виконані, але не повинні мати аморального характеру і принижувати гідність іншої сторони. Наприклад: жінка може вимагати, щоб вона була єдиною дружиною, якщо чоловік погодився, а потім порушив цю домовленість, то вона має право вимагати розлучення [2; 127 - 128].

Що стосується питання кількості дружин, то в мусульманських країнах воно регулюється по-різному: від двох до чотирьох дружин, але ставлення до всіх має бути однаковим і справедливим. У жодному разі не можна одружуватися з п'ятою дружиною, не розлучившись з однією з попередніх. Дозвіл на одруження з другою, третьою і т.д. дружинами має дати перша дружина або суд, але головною лишається перша дружина. Існують і винятки, де полігамія забороняється – Туніс, або де полігамія обмежена – НДРС [5; 113].

Сімейне законодавство мусульманських країн, ґрунтуючись на принципах шариату, забороняє шлюби між особами, які мають кровні зв'язки. В першу чергу – це коли особи взагалі не можуть бути подружжям, в другу – заборона має лише тимчасовий характер. До першого випадку належать: чоловік не може одружитися зі своїми першими родичками; з прямими нащадками своїх батьків і представниками своїх дідів і бабів: з дружинами свого батька, діда, сина або внука; з першими родичами своєї дружини; з молочними родичами. До другого випадку належать: заборона одруження з одруженими жінками; з жінками, які знаходяться в процесі розлучення. За принципами шариату, суворо забороняється шлюб мусульман з не мусульманами, тобто «невірними». Лише після прийняття релігії, шлюб дозволяється [1; 169].

Важливою складовою мусульманського шлюбу є весільний викуп «махра». Жінка його може отримати одразу після укладення шлюбного договору, звісно якщо вона від нього не відмовилася. «Махрою» може бути як грошова сума, так і річ, яка має певну цінність [1; 170].

Однією з найважливіших повинностей чоловіка після укладення шлюбного договору є забезпечення відповідних умов життя дружині, умови для дружин повинні бути однаковими. Також і становлення має бути гідним.

Чоловік повинен забезпечувати наступний перелік умов по утриманню

дружини: забезпечення продуктами харчування, одягом, покриття рахунків за лікування, а також обслуговування дружини, враховуючи служниць. Звісно, обсяг плати на утримання встановлюється відповідно до матеріального забезпечення чоловіка. Чоловік може зменшити витрати на утримання дружини, якщо ж та не підкоряється йому [1; 172-173].

Отже, на підставі вищевикладеного матеріалу можна зробити висновок про те, що шлюбні відносини в арабських країнах базуються на принципах і нормах мусульманського права, яке нерозривно зв'язане з мусульманською релігією. Можна сказати, що шлюб в ісламі є особливою сферою людських взаємин, що включає чіткі розпорядження обов'язків і прав чоловіка та дружини. Тут чоловік – неодмінно глава сімейства, ментальний лідер, а дружина – повноцінна хазяйка будинку, лідер неформальних стосунків і комунікацій, що в сукупності робить їх рівно відповідальними за ситуацію в сім'ї і її здатність зберігатися впродовж довгого часу.

Очевидно, що релігійна складова є для представників мусульманських сімей одним із засобів протистояння бездуховності, рекультивациі, аморалізму. Іслам стає тією захисною силою, тим духовним зняряддям, завдяки якому наші сучасники чинять опір дії тим західним нормам і правилам соціального буття, які негативно впливають на розвиток особистості.

Література:

1. Сюкйийнен Л. Р. Мусульманское право: Вопросы теории и практики /АН СССР, Институт государства и права. – М.: Наука, 1986. – 256 с.
2. Сюкйийнен Л. Р. Мусульманское право: Структура и основные институты/ АН СССР, Институт государства и права. – М.: Наука, 1984. – 145 с.
3. Саидов А. Х. сравнительное правоведение: Основные правовые системы современности: Учебник / Институт государства и права РАН. Академический правовой университет / В. А. Туманов (ред.). – М.: Юрист. – 2004. – 441 с.
4. Федоров К. Г. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1994. – 464 с.
5. Шайдуллина Л. И. Коран и шариат о положении женщины в семье и обществе. – М.: Наука, 1963, - 75 с.

Науковий керівник – Цюра Вадим Васильович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ЗАСТОСУВАННЯ «SCOPIC Clause» В УГОДАХ ПРО РЯТУВАННЯ МАЙНА НА МОРІ

*Єфімов Олександр Олександрович,
пошукувач кафедри морського та митного права
Одеської національної юридичної академії*

23 вересня 1989 року було прийнято Міжнародну конвенцію про рятування (International Convention on Salvage (1989); надалі – SALVAGE 89) [1]. В конвенції вперше на міжнародному рівні дістало свого правового визначення поняття „спеціальна компенсація” („Special compensation”) [1, Art. 14] та умови, за яких рятувник набуває права на її отримання. Загальний розмір „спеціальної